SÜRGÜN, İNTİHAL VE İNTİHAR

"Edebiyatımızın Siyasetle İmtihanı"

Selçuk Karakılıç

ÖTÜKEN

Selçuk Karakılıç, 15 Şubat 1982 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğretimini Kırşehir ve Ankara'da, yüksek tahsilini Niğde Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. 2007-2011 yılları arasında dört yıl boyunca çeşitli devlet okullarında Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. *Türk Edebiyatı, Kubbealtı, Türk Dili* dergilerinde ve çeşitli gazetelerde edebiyat-kültür tarihi üzerine makaleler yazdı. Halen uluslararası bir kuruluşta uzman olarak çalışmaktadır.

Yazarın hazırladığı ve farklı yayınevleri tarafından yayımlanmış kitaplarından bazıları şunlardır:

Hikmet Feridun Es, *Tanımadığımız Meşhurlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, Hikmet Feridun Es, *Bugün de Diyorlar ki,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010), Hikmet Feridun Es, *Kaybolan İstanbul'dan Hatıralar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011, *Peyami Safa* (Beşir Ayvazoğlu ile birlikte), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2015, Agâh Sırrı Levent, *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri,* (Hakan Yaşar ile birlikte) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 9

I. Bölüm
Edebiyat ve Siyaset

Gerçek Sanatkârı Ağırlayan Yarışma / 17
•
Safahat Şairinin İstihbarat Dosyası / 35
•
Denetim Altındaki Edebiyat / 59
•
Ah Koca Osmanlı *veya* Hangi Köprülü? / 79
•
Yeter Söz Savunmanın! / 105
•
"Pek Muhterem Başvekilim Efendim" / 123

II. Bölüm
Sürgün, İntihal ve İntihar

Kâinatça Tanınmış Bir Kral ve Kraliçe / 145
•
Türkiye'nin Emile Zola'sı / 159
•
Çankaya Köşkü'ne Uzanan
Büyük Bir Memleket Meselesi / 175
•
Edebiyatımızda İlk Jübile / 189
•
Bir Davanın Anatomisi / 205
•
İki Eski Dostun İlk ve Son Karşılaşması / 225
•
Edebiyatımızda Tramvay Maceraları / 237
•
Öfkeli Bir Wagner / 255
•
Evlat ve Diplomat / 271
•
Son Söz / 287

Dizin / 299

Önsöz

Edebiyatla siyasetin içli dışlı olmasa bile temasta oldukları su götürmez bir gerçektir. Tecrübeli siyasetçilerin önemli edebiyat adamlarını yanlarında görmek istedikleri, edebiyat adamlarının da zaman zaman siyasete göz kırptıkları malumdur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik döneminde iktidar-sanat ilişkileri bir çeşit "patronaj" sistemiyle yürütülürken, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde edebiyat adamları milletvekilliği, bakanlık, hatta elçilikler lütfedilerek iktidarın yanına çekilmek istenmişlerdi. Fikirlerinden rahatsız olunduğu için Yakup Kadri gibi elçilik göreviyle uzaklaştırılanlar da olmuştur.

Milletvekili seçilerek parlamentoda görev alanların yanında, gazete veya dergi sütunlarında aktüel gelişmeler hakkında yazan edebiyat adamları da siyasetin merkezinde yer almışlardı. Yahya Kemal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi şair ve yazarlar milletvekilliği yaptılar. Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, Peyami Safa, Refik Halit Karay ve Halide Edip gibi aktüel siyaseti fikirleriyle şekillendirmeye çalışanlar da vardı.

Hiç kuşkusuz söyleyecek fikri olan ve sorumluluk taşıyan bir aydının siyasetin dışında kalması beklenemez. Bu bakımdan siyasî gelişmelerin edebî ürünlere yansıması elbette kaçınılmazdır.

Edebiyat ve kültür tarihçisi, değerlendirdiği kişi veya olayları yargılamadan "anlamaya ve anlatmaya" çalışmalıdır. Bu yaklaşımı benimsediğim Sürgün, İntihal ve İntihar'da edebiyatımızın az bilinen veya yanlış bilinen hadiselerini anlattım.

Bu kitapta yer alan makaleleri zevkle yazdığımı, hatta yazarken çok sayıda yeni bilgiyle karşılaştığımı söyleyebilirim. "Eskiye itibar olsaydı, bitpazarına nur yağardı" diyen atalarımızın aksine, eskiyi aramak ve bulduğum belgelerle edebiyat tarihimizi daha renkli yazmak istediğim için gazete koleksiyonlarını, resmî belgeleri tarayarak yanlış bilinen veya hiç bilinmeyenleri yazdım.

"Edebiyat ve Siyaset" adını taşıyan ilk bölümde, hasta ve yorgun *Safahat* şairinin Türkiye'ye gelmemesi için devlet içindeki klikleşmiş bir zümrenin asılsız haber ve bilgiler üreterek Mehmet Âkif'i nasıl itibarsızlaştırmaya çalıştıklarını, *Sabır Taşı* isimli piyesiyle Sanat Mükâfatı Piyes Yarışması'na katılan ve kazanan Necip Fazıl'ın birinciliğinin nasıl iptal edildiğini, Sait Faik'in *Medarı Maişet Motoru* adlı romanının niçin yasaklandığını, Türkolojinin kurucusu Fuat Köprülü'nün Başbakan Adnan Menderes'le inişli çıkışlı politika macerasını, yine *Onuncu Yıl Marşı*'nı yazan ve alkışlanan Faruk Nafiz'in Yassıada'da kendisini nasıl savunduğunu, *Akbaba* dergisinin hem sahibi hem yazarı olan Yusuf Ziya Ortaç'ın Adnan Menderes'e birçok mektup yazdığını, ancak Yassıada Mahkemeleri devam ederken Ortaç'ın neden sessizliğe büründüğünü hayretle ve bir miktarda ibretle okuyacaksınız.

İkinci bölümde ise edebiyatımızın trajikomik hadise ve ilginç kişilerin tipolojilerini, onların insanî boyutlarını değerlendirdim. Şimdi fark ediyorum ki, ikinci bölüm de dolaylı olarak siyasetin çevresinde gelişen olaylardan oluşuyor. Bu bölümde, Halit Ziya'nın 55. sanat yılının nasıl kutlandığı, İstanbul Erkek Lisesi'nde okurken yaptıkları şakanın Sait Faik ve arkadaşlarının sürgün edilmelerine nasıl yol açtığını, Mehmed Âkif ve Yahya Kemal'in ilk kez nerede karşılaştıklarını, kadın düşmanı Selahattin Enis'in trajikomik hikâyesini, Necip Fazıl'ın *Para* piyesinin neden intihalle suçlandığını, Nurullah Ataç'ın ev halini, Kerîman Halis Ece ve Florinalı Nâzım'ın kral-kraliçe çekişmesini, edebiyatçılarımızın tramvay maceralarını ve bir evlat acısını anlatmaya çalıştım.

Bu kitabın yazılmasına vesile olan Beşir Ayvazoğlu'na ve metinleri okuyarak görüşlerini bildiren Necmettin Turinay'a teşekkür borçluyum.

Benim yazarlık maceram *Türk Edebiyatı* dergisinde başladı ve bu kitapta yer alan yazıların büyük bir bölümü *Türk Edebiyatı*'nda yayımlandı. Bu bakımdan *Türk Edebiyatı*'nın değerli yönetici ve çalışanlarına, bu arada Atilla Ceylan'a, karikatürist Said Coşar'a, kitabı baştan sona okuyarak değerlendiren Nurhan Alpay'a, müdekkik sıfatını tam anlamıyla hak eden editörüm Ayşegül Büşra Çalık'a, Ötüken Neşriyat'ın yönetici ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunuyorum.

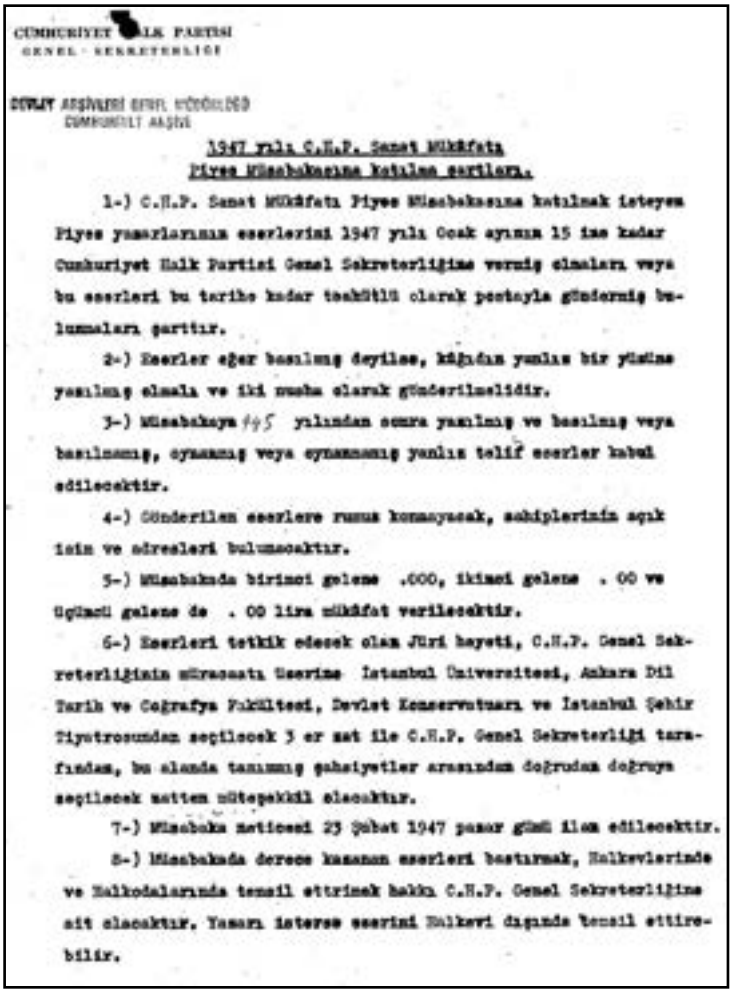
Selçuk Karakılıç
Kamil Ocak, 15 Ocak 2018

I. BÖLÜM

EDEBİYAT VE SİYASET

"Necip Fazıl Kısakürek'in gençlik fotoğraflarından biri"

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1947 yılı C.H.P. Sanat Mükâfatı
Piyes Müsabakasına katılma şartları.

1-) C.H.P. Sanat Mükâfatı Piyes Müsabakasına katılmak isteyen Piyes yazarlarının eserlerini 1947 yılı Ocak ayının 15 ine kadar Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine vermiş olmaları veya bu eserleri bu tarihe kadar taahhütlü olarak postayla göndermiş bulunmaları şarttır.

2-) Eserler eğer basılmış değilse, kâğıdın yanlız bir yüzüne yazılmış olmalı ve iki nüsha olarak gönderilmelidir.

3-) Müsabakaya 945 yılından sonra yazılmış ve basılmış veya basılmamış, oynanmış veya oynanmamış yanlız telif eserler kabul edilecektir.

4-) Gönderilen eserlere rumuz konmayacak, sahiplerinin açık isim ve adresleri bulunacaktır.

5-) Müsabakada birinci gelene .000, ikinci gelene . 00 ve üçüncü gelene de . 00 lira mükâfat verilecektir.

6-) Eserleri tetkik edecek olan Jüri heyeti, C.H.P. Genel Sekreterliğinin müracaatı üzerine İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Devlet Konservatuarı ve İstanbul Şehir Tiyatrosundan seçilecek 3 er zat ile C.H.P. Genel Sekreterliği tarafından, bu alanda tanınmış şahsiyetler arasından doğrudan doğruya seçilecek zatten mürekkep olacaktır.

7-) Müsabaka neticesi 23 Şubat 1947 pazar günü ilan edilecektir.

8-) Müsabakada derece kazanan eserleri bastırmak, Halkevlerinde ve Halkodalarında temsil ettirmek hakkı C.H.P. Genel Sekreterliğine ait olacaktır. Yazarı isterse eserini Halkevi dışında temsil ettirebilir.

"1947 Yılı CHP Sanat Mükâfatı Piyes Yarışması'na katılma şartları.

Gerçek Sanatkârı Ağırlayan Yarışma

"Necip Fâzıl'ın Birinciliği Nasıl İptal Edildi?"

"Kaçır beni âhenk, al beni birlik;
Artık barınamam gölge varlıkta.
Ver cüceye, onun olsun şairlik,
Şimdi gözüm, büyük sanatkârlıkta."
Necip Fazıl Kısakürek

CUMHURİYET HALK PARTİSİ, 1946 yılının yaz aylarında "Sanat Mükâfatı Piyes Müsabakası" açtığını ve sonuçların 23 Şubat 1947'de, yani Halkevlerinin 15. kuruluş yıl dönümünde ilân edileceğini duyurur.[1] Yarışma birincisine 3.000 lira mükâfat verilecek, dereceye giren eserleri bastırmak, Halkevlerinde ve Halkodalarında temsil ettirmek hakkı CHP Genel Sekreterliği'ne ait olacak, ancak yazarı isterse eserini Halkevi dışında da temsil ettirebilecekti. Yarışmaya katılma şartları *Akşam* ve *Tanin* gibi prestijli gazetelerle Halkevlerinin yayın organı olan *Ülkü* dergisinde yayımlanır. Buna göre, yarışmaya "1940 yılından sonra yazılmış ve basılmış veya basılmamış, oynanmış veya oynanmamış yalnız telif eserler" kabul edilecektir. Ne var ki yarışmaya beklenenin çok altında eser gönderilince, parti yönetimi çaresiz Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü'nden "başvurunun 15 Ocak'ta sona ereceğini, dolayısıyla birkaç gün ara ile dört beş defa radyoda duyurulmasını" talep eder.

---

[1] "CHP Piyes Müsabakası", *Ülkü* dergisi, 1 Temmuz 1946, C. 10, sayı 115, s. 21.

Yarışmaya gönderilen eserleri değerlendirecek olan jüri ise, CHP Genel Sekreterliği'nce yapılan resmî yazışmalar sonunda belirlenmişti. İstanbul Üniversitesi'nden Sabri Esat Siyavuşgil, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden Kenan Akyüz ve Bedrettin Tuncel, Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan Afif Obay, İstanbul Şehir Tiyatrosu'ndan İ. Galip Arcan, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan Ali Süha Delilbaşı ile Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'ndan Lütfi Ay'ın jüri üyeliğine seçildiği yarışmanın skandalla sonuçlanacağı elbette bilinmiyordu.

Başvuru şartları yüzünden daha çok heveskârların katıldığı, başarılı eserlerin yarışma dışında kaldığı ve alınan sonucun partinin sanat görüşüne tercüman olmadığı anlaşılınca, roman müsabakalarında uygulanan usulün şiir ve piyes yarışmalarında da uygulanması için Behçet Kemal Çağlar ve Suut Kemal Yetkin imzalı talimat o günlerde yürürlüğe girmişti. Yarışmaya, yedi yıl içinde yayımlanmış eserlerle, jürinin toplanacağı tarihe kadar yayımlanmamış eserlerin de kabul edilmesinin benimsendiği yönetim kurulu toplantısında müsabakanın asıl amacı şöyle ifade ediliyordu: *"Amatörü rastgele teşvikten ziyade gerçek sanatkârı ağırlamak"*[2].

Şartnamede yapılan değişiklik sonuç vermiş ve yarışmaya yetmiş dokuz eser sahibi başvurmuştu. O yıllarda basında fırtına gibi esen Necip Fâzıl'ın da yarışmaya katılan dikkate değer isimlerin başında olduğu görülmektedir. *Büyük Doğu*'nun kapatıldığı ve kendisine ait olmayan bir matbaanın da mühürlendiği günlerde, evinde ıstırapla otururken Ankara Radyosu'nda, "CHP Piyes Mükâfatına ait müsabaka müddeti birkaç hafta daha uzatılmıştır" şeklinde geçilen bir haber, Necip Fâzıl'ın içinde "mânâlı bir duygu" belirmesine yol açacaktır. Oturup CHP Genel

[2] BCA, Dosya nu: 8., Fon nu: 490..1.0.0 ,Yer nu: 1423.700..1.

Necip Fazıl C. H. P. den davacı

Bu dav hakkında her ikisi de avukat olan C.H.P. ve D. P. il Başkanlarının gazetemize beyan t ıri

Cumhuriyet Halk Partisinin açmış olduğu sanat müsabakasında birinciliği Necip Fazıl Kısakürek'in «Sabır Taşı» adlı eserinin kazanıldığını, fakat jürinin kararına rağmen parti idare heyetinin üç bin lira mükâfatı Necip Fazıla vermek istemediğini ve raporu jüriye iade ettiğini yazmış ve yalnız inceliklerini de Necip Fazılın bir mektubile karilerimize sunmuştuk.

Necip Fazıl Kısakürek, borçlar kanununun 8 inci maddesine dayanarak Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine dava açmağa mütemayildir.

Dün bu davanın ikamesi ve ne dereceye kadar kazanılıp kazanılamamak ihtimali olduğu hakkında her ikisi de tanınmış avukatlarımız olduğu için C. H. P. ve D. P. il başkanlarına müracaat ettik.

Demokrat Parti İstanbul başkanı Kenan Öner dedi ki:

(Devamı 7 inci sayfada)

NECİP FAZIL KISAKÜREK

SABIR TAŞI

PİYES

3 Perdede 9 Tablo

Mükâfatı kazanan eserin kapağı

"Necip Fazıl'ın, Son Posta gazetesine verdiği röportaj metni"

Sekreterliği'ne hitaben bir mektup yazan Necip Fâzıl, bu mektubunda şunları söylemektedir:

> "Dünyanın her yerinde sanat ve edebiyat mükâfatlarını saran şartlara uygun olarak bu müsabakanın belli başlı zaman ve mekân içinde hayata ve edebiyata takdim edilmiş her eseri kucaklayıcı bir eleme mikyası belirtmesi lazımdır. Roman için de az

> çok böyle yaptınız. Fakat şiirde ve tiyatroda bir Türkçe muallimi-nin talebelerine vazife vermesi ve Türkiye'de sanat mükâfatı diye büyük bir iddia taşıyan bir kıymeti bu heveskârlara dağıtması gibi bir vaziyet doğdu. Ve tıpkı bu müsabakalara, bu şekilleriyle hiçbir imza ve şöhret iştirak etmedi. Nitekim tiyatro müsabakasında jüri, geçen sene mükâfata layık hiçbir eser bulamadığı hükmünü verdi."[3]

Mektubunu, "Eğer bu defa da böyle kayıtlarla çevrili değilseniz buyurunuz, size hepsi birden basılmış ve çoğu temsil edilmiş bütün eserlerimi gönderiyorum" diye bitiren Necip Fâzıl, aslında bu yarışmayı kazanamayacağını bilmekle birlikte CHP'nin gireceği çıkmazdan nasıl sıyrılacağını merak etmektedir. 1936-1941 yılları arasında yayımlanan ve Şehir Tiyatroları'nda oynanan *Sabır Taşı* isimli piyesinin yanında *Tohum, Bir Adam Yaratmak, Künye* gibi piyeslerini de başvuru dosyasına ekleyen Necip Fâzıl beklemeye başlar.[4] Ne var ki, *Kaldırımlar* şairi CHP'nin kendisini müsabaka dışı bırakacağını veya herhangi bir bahane ile eserlerinin ulaşmadığını iddia edeceğini, alsa bile jüriye vermeyeceğini, en fena ihtimalle yarışmayı kazandırmayacağını düşünmektedir.

Jüri, sonunda CHP Genel Sekreterliği binasında 3 Şubat 1947 tarihinde saat 14.00'te başladığı çalışmalarını, aralıksız on gün süren toplantıların ardından 13 Şubat Perşembe akşamı tamamlar. Toplantıda, şartnamenin birinci ve üçüncü maddelerinin nasıl uygulanacağıyla ilgili farklı fikir ve kanaatler ortaya çıktığı için Halkevleri Bürosu Şefi ve Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu'ndan görüş istenir. Oysa Banguoğlu, jürinin bu konularda karar verme

---

[3] Necip Fâzıl Kısakürek, "Jürinin Kararı Neden Bozuldu?", *Son Posta*, 2 Mart 1947, s. 3.

[4] Necip Fâzıl Kısakürek, "Vesikalar Konuşuyor: İbret", *Büyük Doğu*, 18 Nisan 1947, s. 13.

"Necip Fazıl Kısakürek"

yetkisine sahip olduğunu bildirince jüri, iki madde üzerinde ayrı ayrı görüşür. Bu görüşmeler sonunda, "meselenin bir sanat mükâfatına layık eserleri seçmek olduğuna göre, müsabakaya iştirak şart ve imkânlarını daha geniş tutmak amacıyla şartnamenin birinci maddesinde tayin edilmiş olan müddetten sonra, fakat jürinin ilk toplantısından önce gönderilmiş olan eserlerin de müsabakaya kabul edilerek incelenmesinde bir mahzur olmayacağı" ve "1940 yılından sonra" kaydının yer aldığı maddenin de "1 Ocak 1940" olarak değiştirilmesi ikiye karşı beş oyla kabul edilecektir.

Bütün üyelerin katılımıyla yapılan toplantılarda yetmiş dokuz eser yüksek sesle okunup incelenmiş ve değerlendirilen her eser üzerinde jüri üyelerinin ayrı ayrı görüşleri alınmış; sanat bakımından değerli olduklarına oy birliği veya oy çokluğuyla karar verilen eserler arasında birincilik, ikincilik ve üçüncülük ödülüne layık görülenlerin tespiti için de gizli oy kullanılmıştı. Bu yolla yapılan derecelendirme sonunda, birinciliği oy çokluğuyla Necip Fâzıl Kısakürek'in *Sabır Taşı,* ikinciliği (iki defa oylamaya gidilerek) bire

"Jüri'nin Kararı"

karşı üçer oyla ve eşitlikle Ahmet Muhip Dranas'ın *Gölgeler*'i ve İlhan Tarus'un *Bir Gemi*'si, üçüncülüğü ise (iki defa oylamaya gidilerek) Bekir Büyükarkın'ın *Dökmeci* isimli eseri kazanır. Ayrıca İsmet Kür'ün *Kurbanlar*'ı oybirliğiyle, Samime Aydoğmuş'un *Burgu*'su ise oy çokluğuyla teşvik ödülüne layık görülür.[5]

Jürinin CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği 17 Şubat 1947 tarihli yarışma sonuçlarını içeren raporu, 21 Şubat 1947'de Genel İdare Kurulu'nun yaptığı toplantıda şöyle değerlendirilmiştir:

[5] BCA, Dosya nu: 8. Fon nu: 490..1.0.0 Yer nu: 1423.700..1, 14 Şubat 1947 tarihli yazı s. 41-42.